

en v.v. wordt de juistheid dezer lezing betwijfeld, ook al geeft men meerendeels toe, dat de naam aldus *kan* gelezen worden. De moeilijkheid schuilt in twee dingen: vooreerst daarin, dat het letterteeken voor *ve* meerdere verklaringen toelaat, omdat het assyrische letterschrift verschillende klanken door één teeken uitdrukt; en ten tweede, dat de naam Jehova of Jahve in het Hebreeuwsch een lange *e*-klank heeft (eigl. Jhavae), terwijl in de bedoelde namen de *e* zeer kort is (Grimme, l.c. p. 28). Vandaar dat enkele geleerden de eerste lettergrepen (ja-á'-ve, ja(')ve, ja-u-um) als een werkwoord opvatten en den naam vertalen door: God beschut mij (König), God is de bron des levens (Barth), God bestaat (Ranke); terwijl anderen (Hommel, Lehmann, Grimme, Keil, ten deele ook Zimmern) meenen, dat hier sprake is van een god Jahu of Jau (gelijk ook Delitzsch zelf eerst verdedigd had in zijn *Wo lag das Paradies?*), die dan een der speciale goden der Semieten zou zijn, of wel dien men tracht te identificeeren met een der Babylonische goden. Hiertegen heeft Delitzsch echter opgemerkt — en deze argumenten zijn dusver niet wederlegd, — dat het bedoelde letterteeken in Hammurabi's tijd alleen de lezing Jahve toelaat; en ten tweede, wat nog meer afdoet, dat in later tijd in de Assyriologische inscripties de naam van Jahve altijd met precies dezelfde teekens wordt weergegeven als in deze namen. Al kan dus niet van absolute zekerheid gesproken worden, toch pleit zeker veel er voor, dat de lezing van Delitzsch juist is en hier reeds in Hammurabi's tijd de naam Jahve of Jahu optreedt, gelijk ook GIESEBRECHT (l. c. p. 41, NIKEL, (l.c. p. 257), OETTLI (l. c. p. 26), KITTEL (l. c. p. 44), ZIMMERN, K.A.T.³ (l. c. p. 468) toegeven. Nog moeilijker is de vraag, wat men onder dezen naam „Jahve” te verstaan heeft. Elke poging om bij de Semitische stammen een god Jahve naast de andere goden te ontdekken, of om dezen naam met een der baby-nische goden te identificeeren, is tot dusverre vruchteloos geweest. Bij de Semieten komt nergens een god Jahve voor; Hommel heeft wel beweerd, dat de oud-Arabische naam Ai (de maangod) door de Semieten later veranderd zou zijn in *Iau* en hieruit Jahve zou ontstaan zijn, maar staat met deze meening geheel alleen. Ook in de lijst van goden, die Hammurabi voor en na zijn wet vermeldt, wordt de naam Jahve niet gevonden (Zimmern, K.A.T.³ p. 468). Even onjuist is het, wanneer Delitzsch zelf, evenals Winckler, Max Muller e. a., meent, dat Jahve oorspronkelijk een Kanaänitische god was, die door Hammurabi's stam naar Babel zou zijn overgebracht. Want vooreerst is de onderstelling van Delitzsch en Winckler, dat de Kanaänieten Semieten waren en Hammurabi's stam uit Kanaän naar Babel is verhuisd, een bloote hypothese, die niet alleen door de Schrift (die Kanaän uit Cham laat geboren worden en niet uit Sem) maar ook door de beste Assyriologen als Jensen, Hommel, Oppert, Lehmann, l.c. p. 35, enz. weersproken wordt; en ten tweede is de naam Jahve bij geen der Kanaänitische stammen uit dien tijd terug te vinden. Het eenige bewijs, dat men hiervoor aanvoert (de Palestijnsche plaatsnaam „*bait-ya*: huis van ja of jahve” op een